

Kritika

eredményeként a nagyszombati egyetemen alkalom nyílt a kifejezetten intenzív, személyes törődésen alapuló oktatásra.

Schultheisz Emil (2004): *A nagyszombati egyetem orvostanáriai.*
Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest.

Ugrai János
Nevelés- és Művelődéstudományi
Doktori Program, BTK, Debreceni Egyetem

Oral history

Molnár Adrienne szerkesztésében interjúválogatást jelentetett meg az 1956-os Intézet. A kötet kiválóan kiegészíti a 'Hatvanas évek' Magyarországon' címmel közreadott tanulmánygyűjteményt.

Ezúttal nem a történészek, hanem a kortársak szemével látjuk e hosszú évtized történéseit. A könyvet *Rainer M. János* előszava, valamint egy fotóösszé vezeti be (*Molnár Icsu István* összeállítás), mely a korabeli hétköznapokat hozza közelebb az olvasóhoz. Az interjúrészleteket a szerkesztő tematikusan rendezte. Az első fejezetek a nagypolitika eseményeit követik nyomon, s a korabeli politika arculatát rajzolják meg (Október után, Menni vagy maradni?, Országimázs, A hatvanas évek börtönében, Újra szabadon), majd a továbbiak sorra veszik a korabeli élet több más területét, a gazdasági, (A mezőgazdaság szocialista átszervezése, Szocialista iparfejlesztés, A gazdasági reform), valamint a kulturális (Kultúra) és a tudományos élet (Tudományos élet) történéseit, eközben az olvasó az 1968-os év nemzetközi eseményeinek magyarországi visszhangjával is megismerkedhet (1968 – Párizs, Prága), végül pedig a korszak más jellemzőnek vélt vonásairól (Oktatás, Tabuk, Korlátozott állampolgári jogok, Társadalompolitika, életszínvonal, Szocialista igazságszolgáltatás, Ifjúsági szubkultúra) és a korszak emblematikus személyiségéről olvashat (A rendszer névadója). Ötlesek a tartalomjegyzékben az egyes fejezetcímek alatt az interjúkból kiemelt – szabadversszerűen tördelt – idézetek, amelyek nemcsak kedvet csinálnak az egyes fejezetek olvasásához, de előre is vetítik azok tartalmát. (Álljon itt az első és az utolsó idézet: „hónapokon keresztül a szuronyok tartották fenn”, illetve „Kádár arcára sok minden rá van írva”). A kötetet gondosan összeállított annotált névmutató és rövidítésjegyzék zárja.

Üdvözlendő, hogy a kötet előszava – felismerve a módszertani reflektáltság szükségességét – kitér az interjúk keletkezésének s magának az archívumnak a történetére. Az oral history-kutatások az egyes országokban különböző felhangokkal indultak; Angliában és Németországban például egyértelmű a munkások vagy a hétköznapok történelmét megismerni kívánó kutatások baloldali ihletettsége. A „kisemberek” tapasztalataira építő történetírás demokratizálni kívánta a történelmet, eltüntetni az akadémikus tudomány által az egyes emberek személyes történetei és a nemzeti történelem közé húzott határvonalat, s figyelmét a köztörténet eseményeiről a társadalmi jelenségekre, a hétköznapok világa felé fordította. A rendszerváltás korszakában Magyarországon az oral history fő céljává a múlt titkainak, az egyes döntések, események hátterének megismerése, az államszocialista diktatúra történelmének jobb megértése, a korábbi politikátörténet (üdvörténet) revíziója vált. Az 1956-os Intézetben őrzött interjúk többségükben olyan személyek emlékezései, akiknek életútja fontos a köztörténeti események megértése szempontjából, s nyilvánvaló az emlékezők „ötvenhat-központúsága” is.

Az olvasó figyelmét e kötet – szükségszerűen – a köztörténet eseményeire, az egyes események megéleltörténeteire, s nem a hétköznapok világára összpontosítja. Érdemes

volna azonban megvizsgálni, hogy az interjúalanyok mely témák kapcsán szakadtak el leginkább a *Kádár*-korszakról szóló diskurzusok szokványos beszédmódjától, különböző korok és körök értelmiségi disputáinak hangvételétől. (A recenzens számára a legélvezetesebb olvasmányt a *Tabuk* és az *Ifjúsági szubkultúra* című fejezetek jelentették.) Ennek feltárása egy későbbi kutatás, tanulmány feladata lehet. Az interjúválogatás mindazonáltal jól érzékelteti az oral history alkalmazásában rejlő lehetőségeket, és a személyes emlékezők segítségével emberközelibbé, érthetőbbé s nem utolsósorban izgalmas olvasmánnyá teszi a hatvanas évek történelmét.

A Molnár Adrienne szerkesztésében megjelent kötet minden bizonnyal nélkülözhetetlen segédanyaga lesz a középiskolai és az egyetemi oktatásnak, és újabb kiadásait a következő generációk is haszonnal forgatják majd.

A „hatvanas évek” emlékezete. (2004) Az Oral History Archívum Gyűjteményéből válogatta és összeállította Molnár Adrienne. 1956-os Intézet, Budapest.

Majtényi György
Magyar Országos Levéltár

Torzulások és torzítások

Az irodalomtankönyv lényegében az irodalomtörténet-írás közhelyeinek közvetítése egy-egy befogadói célközösséghez. Önmagában véve ez a meghatározottság nem jelent semmiféle stabil metodológiát, anynyi azonban bizonyos, hogy az elméleti átstrukturálódás után az interpretációs irányok sokféleségét semmibe venni immár szalonképtelen dolognak számít.

Az irodalomtankönyvek eredendő funkcióválságának ténye egyre nyilvánvalóbb, s a szlovákiai magyarok számára kötelezően előírt 'Irodalom I-II.' című, *Kulcsár Sz. Zsuzsanna* és *Kulcsár Mónika* nevével fémjelzett tankönyvek kötetei szintúgy szimptomatikusan mutatják fel e válság jeleit. Noha az irodalom címet viselik, a könyvek önazonossága kérdéses marad, kivált, ha kortársabb értelmezői horizontból vetődik fel a kérdés. A kötetek főszereplője korántsem a szöveg, sokkal inkább annak minél szélesebb kontextusa, s ezáltal a premodern beszédmódok makacs fenntartásában válnak érdekeltté a szerzőpáros gondolatmenetei. A közösségi, nyelvi identitás e koncentrált üzenetkódját, mely egyetlen lehetséges, történelmi, történeti kontextuális olvasatra, fejlődési rajzra szűkíti le a szövegek befogadásának irányát, a műkedvelő kultúrtörténet eljárásaival teszik nyilvánvalóvá a szerzők.

A miliőfestés romantikus ecsetvonásait szinte minden biográfiailag kontextualizálható szerzőnél megtaláljuk. A szerző heroikus alak, aki példaadásával és zsenijével bele-bele-kényszerül a tankönyvszerzők nemzeti karakterológiát sejtető víziójába. A dokumentarizmust imitálva a szerzőt illetéknéppen egy showműsor-szerű mesterséges üvegházi létbe, vagy más metaforával élve, egy rekonstruált regénybe kényszerítik, melynek alapjellemezője a totális tisztaság, a politikai korrektség, az az erkölcsi magaslat, mely nélkül egy-egy szerző azonnal a „futottak még” kategóriájába kerül. Szép példája a kanonizációs közhelyek visszavetítésére a *Goldoniról* szóló komikus helyzetrajz: „Carlo Goldoni negyvenegy évesen fog hozzá az olasz vígjáték megújításához”. (2., 108.)

Az irodalom tehát nem irodalom, hanem nevelésként mutatkozik, s az úgynevezett klasszikus humanista vezérfogalmak paradigmájához illeszkedik: a cél a „mondanivaló”